

PANDEMİ SÜRECİNDE DİJİTAL TEKNOLOJİLERİN PERFORMANS SANATLARI VE MÜZİK PRATİKLERİNE ETKİSİ ÜZERİNE

THE EFFECT OF DIGITAL TECHNOLOGIES ABOUT PERFORMING ARTS AND MUSIC PRACTICES IN THE PANDEMIC PROCESS

Murat ÇAMLITEPE*

Geliş Tarihi: 10.11.2021

Kabul Tarihi: 01.02.2022

(Received)

(Accepted)

Öz: Son iki senedir deneyimlediğimiz Covid-19 küresel salgını, modern yaşamı ve modern yaşamın getirdiği temel alışkanlıkları etkilemekte, şimdiye kadar alışık olduğumuz gerek toplumsal gerek kültür sanat alanındaki yaşam pratiklerimizi derinden bir değişime zorlamaktadır. İçinde bulunduğumuz mevcut koşullar bizi elde ettiğimiz ve deneyimlediğimiz pratikler üzerinden yeni tanımlar yapmaya zorlamakta, bu adaptasyon süreci ile yaşadığımız pratiklerin, daha detaylı incelemesini yapmaya, üzerine daha detaylı düşünmeye itmektedir. Şimdiye kadar seyirci ve sanat eseri arasında kurulan doğrudan bağ, Covid-19 pandemisi sürecinde sekteye uğramış ve neredeyse kopma noktasına gelmiştir. Ancak dijital teknolojiler sayesinde, kültür ve sanat faaliyetlerinin birçoğu dijital ortama aktarılarak devam edebilmiş ve varlığını kısmen de olsa sürdürebilmiştir. Kültür ve sanat faaliyetlerinin dijital ortama aktarılması durumu hem sanatçı hem de seyirci için alışık olunmayan bir durumdur. Bugüne kadar sanat eseri ve seyirci arasında, sadece sahne gibi fiziksel mekânlarda kurulan bağın internet ortamına aktarılması, yeni bir pratik meydana getirmiştir. Bu yeni pratiğin ön kritiğinin yapılması, değerlendirilmesi ve bundan sonraki süreçteki etkisinin incelenmesi önemlidir. Bu çalışmada Covid 19 pandemisi sürecinde kültür-sanat dünyasının, dijital teknolojiler yardımıyla varlığını nasıl sürdürdüğü ve bu süreçte dikkat çekmiş bazı pratikler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Kovid-19 Pandemisi, Sanat ve Teknoloji

Abstract: The Covid-19 global pandemic, which we have been experiencing for the last two years, affects modern life and the basic practices that modern life brought, profoundly forces a change in life practices, both in social and in the culture art field. The current conditions that we are in force us to make new definitions based on the practices we acquired and experienced, push us to make a more detailed analysis of the practices we live with through this adaptation process and detailed considering of them. The direct link established between the audience and the artwork so far has been interrupted during the Covid-19 pandemic and almost reached the breakaway point. Nevertheless, thanks to digital technologies, most of the culture and art events have been continued by transferring to the digital environment and partly sustain their existence. The transfer of cultural and art events

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müzikte Yorumculuk Tezli Yüksek Lisans Programı, mrtcamlitepe@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2876-593X.

to the digital environment is an unordinary situation both for the artist and the audience. Transferring the link between the artwork and audience that has been established through physical spaces like a scene up to date, to the internet environment created a new practice. It is important to pre-criticize and evaluate this new practice and to examine its effect in the next process. In this study, how the culture and art world continues its existence with the help of digital technologies during the Covid-19 pandemic process and some practices that have attracted attention in this process.

Keywords: Music, The Covid-19 Pandemic, Art and Technology

1. GİRİŞ

Covid-19 küresel salgını, özellikle müzik ve performans sanatları alanında şimdiye kadar alışık olduğumuz pratikler dışında farklı deneyimleri de beraberinde getirmiştir. “*Pandemiler, hastalık veya ölüme sebebiyet vermenin ötesinde, psikolojik, sosyal ve ekonomik birçok açıdan toplumlarda önemli ve kalıcı izler bırakmaktadırlar.*”¹ Yaşanan tüm bu gelişmeler, sanatı da doğrudan etkilemekte, mevcut sanat kurumlarını ve organizasyonlarını da bu gelişmeler doğrultusunda yeniden şekillendirmektedir.

*Bu süreçte çeşitli alanlarda faaliyet gösteren ve sanatsal üretim ile izleyici arasındaki aracılığı üstlenmiş tüm yapılar, şimdi geleceği doğru şekilde planlamanın yollarını arıyor. Orta ve uzun vadede kurumlar, varlık sebebini ve temel hedeflerini dönüştürerek dünyayla nasıl uyumlu hâle getireceği, iş yapma biçimlerini nasıl daha sürdürülebilir kılacağı, dijital teknolojiler ile nasıl ilişkileneceği, sanatsal üretimin devamlılığına nasıl katkı sağlayacağı, izleyicisinin yeni dönemde nasıl eğilimlere ve ilişkilenebileceğine sahip olacağı üzerine düşünüyorlar.*²

Pandeminin ilk dönemlerindeki özellikle performatif etkinliklerde yaşanan kaotik ve ne yapacağını bilememe ortamı bugün kendini yeni pratiklere bırakmıştır. Pandeminin ilk dönemlerinde birçok kültür-sanat etkinliğinin iptal edilmesiyle başlayan süreç, bu etkinliklerin internet ortamına taşınmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. İtalya’da balkon konserleriyle başlayan süreç, ülkemizde ilk olarak “Pandemi Boyunca Dostluk”, “Birlikte Ama Uzak, Distant Together” sloganıyla, Çin, Sırbistan, İtalya ve Türkiyeli sanatçıların katılımıyla oluşan “evden konser”

¹ Ö. Ayça Boyacıoğlu, “Covid-19 Pandemisinin Müzik Festivallerine Mekânsal Etkisi "Virtual Festival"”, *Etnomüzikoloji Dergisi*, Cilt. 3, Sayı. 2, 2020, s. 301.

² Özlem Ece, “Pandemi Sırasında ve Sonrasında Kültür-Sanat”, *TRT Akademi Dergisi*, Cilt. 6 Sayı. 10, 2020, s. 886.

projesiyle kendini göstermiştir.³ Dört ayrı ülkeden sanatçıların evlerinde ayrı ayrı kaydettikleri kayıtların dijital ortamda birleştirilmesiyle oluşan bu mini konser, mevcut koşullar altındaki karamsar ortamı bir nebze olsun dağıtmıştır. Ayrıca müzik pratiklerinin dijital ortam vasıtasıyla ne denli etkili bir şekilde sürdürülebilirliğini göstermesi bakımından öncü olmuştur. Bu durum özellikle Türkiye’deki sanat ortamının ezberinin dışında bir deneyimdir. Şimdiye kadar dijital ortam dışında, klasik yöntemler kullanarak varlığını sürdüren performans sanatları ortamımız, bu değişime hızlı adapte olmuş gibi görünmektedir. Bu süreçte internetin sağladığı dijital fırsatları ve yeni medya araçlarını kullanarak yeni deneyimler elde eden performans sanatları ortamının, pandemi sonrası süreçte bu deneyimlerden ne ölçüde yararlanacağı üzerinde durulması gereken bir konudur. Tüm bu pratikler göstermiştir ki kültür ve sanatın geleceği, günümüz modern dünyasının getirilerine ayak uydurabilmesi, çağımızın araçlarını doğru ve etkin kullanabilmesi, geleneksel ile modern dünyanın kültürlerini birleştirebilmesinde saklıdır.

2. PANDEMİ SÜRECİNDE DİJİTAL TEKNOLOJİLERİN PERFORMANS SANATLARI ve MÜZİK PRATİKLERİNE ETKİSİ

2.1. Sanat ve Teknoloji

Dijital sanatın gelişmesinde en temel unsur olarak kabul edilen teknoloji, bugün gelinen süreçte gündelik hayatın ve sanatın bütün alanlarına girmiştir. Artık günümüz sanat eserlerinde teknoloji, sanat eserini oluşturma sürecinin aktif bir elemanı durumundadır.

*Teknoloji ve sanat, tarih boyunca birbiriyle doğru orantılı gelişen ve insanı diğer varlıklardan ayıran iki temel unsur olarak var olmuştur. Dolayısıyla, bir yapıtın yaratı sürecinde teknolojinin varlığı, sanatta doğayı yansıtmaktan uzaklaşarak bir deney görüntüsü vermiştir. Sanatçı, başka araçlarla ya da tekniklerle üretmesi mümkün olmayan sanatsal yapıtlarını bilgisayar teknolojisini kullanarak üretmeye başlamıştır. Bilgisayarın devreye girmesiyle birlikte öncelikle gerçeğin anlamı, içeriği, konumu neredeyse tümünden değişmiştir. Sanallık artık her alanda ve düzeyde yerleşik gerçeğin yerini almış, sanatsal üretimde ön plana çıkmıştır.*⁴

³ “(Uzak Ama Birlikte) 3 Orkestra, 3 Koro, 4 Ülke, 1 Dil: MÜZİK - Konser Projesi”, <https://www.youtube.com/watch?v=UHA8bdHbIwI&t=39s> (ET:06.08.2021).

⁴ Zühal Özel Sağlamtimur, “Dijital Sanat”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 10, Sayı. 3, 2010, s. 215.

Günümüz sanat anlayışı bilgisayar teknolojisinin getirilerini aktif olarak kullanmaya başlamıştır. Bu getiriler sahne üzerinde efekt, video ve animasyonlar, ışık ve sesler olarak kendini gösterdiği gibi, dijital ortamda ise sanatçının yer ve mekândan bağımsız ortamda seyirci ile buluşmasını sağlamıştır. “*Bu bağlamda günümüz sanatı dijital teknolojiyi kullanarak sanatın ifade biçimlerine yeni olanaklar sağlamış, zenginleştirmiş, sanatsal üretimi kolaylaştırmıştır. Ayrıca yeni estetik ifade biçimleri kazandırmış, sanatta yeni sunum alanları açmış, sanatın kitlelere daha kolay ulaşımına olanak sağlamıştır. Günümüz dijital dünyasında sanat, geçmişte olduğu gibi belirli merkezlerde toplanmış olmanın ötesine geçerek, iletişim teknolojileri ve dijital platformlar sayesinde küreselleşmiştir.*”⁵ Bugünden kolayca söyleyebiliriz ki, gelecekte sanatçıların bilgisayarlar teknolojilerinin kullanılmadığı bir dünyayı bilmeleri mümkün olmayacak ve dolayısıyla teknoloji yardımıyla üretilen sanat ile teknoloji kullanılmadan üretilen diğer sanat dalları arasındaki ayrımı anlamaları pek mümkün olmayacaktır.

2.2. Dijital Çağda ve Pandemi Sürecinde Sanatçı

“*Sanatçı olabilmek için yaşantıyı yakalayıp tutmak, onu belleğe, belleği anlatıma, gereçleri biçime dönüştürmek gerekir.*”⁶ Fischer’in 1959 yılında yaptığı bu tanım, sanatçının içinde yaşadığı çağın hafızası olduğunu işaret etmektedir. Sanatçı içinde bulunduğu çağın getirdiği değişimleri ilk elden yorumlar, ona kendince formlar verir ve belli bir anlatıma, biçime dönüştürür. Bu nedenle sanatçının ve sanatın gelişiminde dönemin getirdiği teknolojik gelişmelerin ve kültürel değişimlerin etkisi göz ardı edilemez.

İlkin tapınaklarda hep birlikte ayinler söyleyen dinleyici söylediği ezgilerin veya benzerlerinin konserlerde çeşitli çalgılarla seslendirilmesi ya da üst üste bindirilerek çok sesli hale getirilmesiyle oluşturulan eserleri algılayabiliyordu, çünkü algılayabilmek için yeterli donanımı vardı. Müzisyenin ustalaştığı süreçte müzik kiliseye sığmaz oldu. 18.yy’ın ikinci yarısında müzisyen dinleyiciye yeniden yalınlığıyla yöneldi, halka halk ezgilerinin, çocuk şarkılarının çoksesli dünyada yansımaları gösterildi. Bir asır geçti-geçmedi, müzisyen özgürlüğünü kazandı; artık o bir meslek elemanıydı. Aynı kuralları her yönde zorlayarak topluma mal olmuş olaylara, destanlara, ahlaka, evrensel değerlere dair görüşlerini özgürce haykırırken ustalığın

⁵ Doğan Akbulut, “Dijital Çağda Sanatın ve Sanatçının Konumu”, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Cilt. 8, Sayı. 17, 2018, s. 119.

⁶ Ernst Fischer, *Sanatın Gerekliği*, 8. Baskı, Payel Yayınevi, İstanbul 1995, s. 11.

doruklarında armoni sisteminin sınırları yetmez oldu, 20. yy.ın başlarında tükendi. Birileri bu sınırların içinde kendi halk müziklerini yansıtmaya devam ederken tüketenler sınırları kaldırdı, bir taraftan ses renkleriyle dinleyiciye bir gerçekliğin izlenimleri yansıtıldı diğer taraftan yeni sınırlar oluşturuldu, altta kalan, yansıtılmayan her ne varsa gün yüzüne çıkarıldı, yeni biçimsel yaklaşımlara yer verildi.⁷

Tüm bu süreçler göstermiştir ki sanatçı, çağının getirileriyle beslenerek sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde. Hangi koşullarda veya hangi dönemlerde yapılırsa yapılsın çağına ayak uydurur ve çağının getirdiği zorunlu değişimleri kabul eder. Günümüz insanı ile günümüz sanatı da değişen yeni dünyanın araçlarına uyum sağlamıştır. Her şeyin hızla geliştiği ve sürekli bir yenilik içerisinde olan günümüzde sanatçı, bu dijital dünyanın bir parçası olmuştur.

Dijital teknoloji sanatçının hayal gücünü ve yaratıcılığını zorlamakta, ona yepyeni araçlar sunar, gerçek üstü bir dünya yaratabilme imkânı vermektedir. Bu sayede sanatçının yapabileceklerinin artık bir sınırı yoktur. Sanatçının hayal gücünün yansıtılmasının önündeki tüm engeller, dijital ortamın sanat teknolojisi ile buluşması sayesinde yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Sanatçı hayalinde kurduğu tüm ortama ve gerçeküstü imgelere bu sayede kolaylıkla ulaşabilecek gibi görünmektedir. Birçok görsel efekt ve nesnelere bilgisayarlar yardımıyla hazırlanabilmekte ve sahnede eserin bir parçası haline getirilebilmektedir. Bu durum sanatçının üretim biçimi, yaratıcılık gibi pek çok özelliğini geliştirirken, ortaya konan eser dinleyici ya da seyirci için daha yüksek bir doyum sağlamaktadır. Örneğin sahnede ağızdan alev topları çıkaran bir ejderha figürü, bilgisayar ve animasyon teknolojileri sayesinde günümüzde daha etkili bir şekilde oluşturulabilmekte ya da sahne üzerinde sanal bir fırtına oluşturulabilmekte, kar, yağmur vs. yağdırılabilmektedir.

Özellikle son dönemde tüm dünyada yaşadığımız pandemi süreci beklenenin aksine toplumun sanat ve sanatçıyla buluşmasına engel olmamıştır. İnternetin günlük hayatlarımızın bir parçası olduğu bu dönemde, birçok eser dijital ortamda seyircilerle buluşabilmekte, fiziksel mekânlar sanal mekânlara aktarılabilmektedir. *“Gelişen teknoloji ve bu teknolojinin sanatla buluşması beraberinde yeni olanaklar da getirmiştir. İnternetin gelişmesi zaman ve mekân kavramındaki sınırlılıkları ortadan kaldırarak bireylerin küresel bir köy içerisinde yaşamalarına olanak*

⁷ M. Özgü Bulut, “Kalabalıklar ve Beden Müziği”, (Sanatta Yeterlilik Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2011), s. 22.

tanımaktadır."⁸ Bu yeni olanakların, pandemi öncesi döneme kıyasla daha yoğun kullanıldığını söylemek çok da yanlış olmaz. Bu süreçte müze, opera evi, tiyatro gibi sanat kurumlarının birçoğu kapılarını dijital ortamda seyircilerine açmış, bu durum çeşitli türdeki eserlere ulaşım kolaylığı sağlamıştır. Hatta normal şartlarda sadece seyirci olarak eserin sunuluş şeklini izlemeye alışık olan seyirciler, dijital ortam sayesinde çok daha fazlasına, eserlerin prova süreci, esere hazırlıklar, kulislerdeki görüntüler gibi kaynaklara erişebilmekte, o sanatsal üretimi adeta onun bir parçasıymış gibi yaşayabilmektedirler.⁹ Bu süreçte "evde opera" deneyimi göze çarpan önemli pratiklerden biri olmuştur. Şimdiye kadar büyük sahneler, gösterişli dekorlar ve kalabalık orkestralar ile sahnelenmesine alışık olunan opera sanatının, minimize edilerek evlerde sahnelenen hali üzerinde durulması gereken farklı bir deneyim oluşturmuştur.

*Dünyanın en çok ziyaret edilen müzelerinden British Museum, The Metropolitan Museum of Art, Rijksmuseum gibi önemli müzeler Google Arts & Culture aracılığıyla ulaşılabilir durumdadır. Ülkemizde de birçok önemli müze ve galeri arşivini izleyiciye dijital platformda açmıştır. Sakıp Sabancı Müzesi, Pera Müzesi, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, SALT, İstanbul Modern, Borusan Contemporary gibi müzeler de erişime açılan önemli müzeler arasında yer alırlar. Bunun yanı sıra güncel sergileri sanal tur aracılığıyla izleyiciyle buluşturan galerilerin varlığı, instagram üzerinden sanatçı atölyelerinin gösteriminin yapılması da izleyici ile sanatçı arasındaki fiziksel engelleri kaldırmakta etkili olmuştur.*¹⁰

Diğer yandan performans sürecinin dijital ortama aktarılmış olması sanatçıların da farklı deneyimler yaşamalarına sebep olmaktadır. Mekândan ve konumdan bağımsız olarak pandemi döneminin getirdiği eve kapanma hali müzik dinleme ve yaratma alanındaki neredeyse tüm pratikleri sanal alana taşımıştır. *"Teknolojik yenilikler sonucu hedef kitle, önce dinleyici sonra da seyirci olarak, müzik etkinliğinin gerçekleştiği mekânda bulunmadan müziğe canlı olarak*

⁸ Aysun Kaya Deniz, "Covid 19 Sürecinde Dijitalleşen Eğlence Anlayışı: Çevrim İçi Konserler", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 4 Sayı. 2, 2020, s. 198.

⁹ "The Nutcracker in 360 degrees (The Royal Ballet)" [360 derece izlenebilen bale deneyimi], https://www.youtube.com/watch?v=yo2keosacZY&feature=emb_title (ET: 24.08.2021).

¹⁰ Çiğdem Tanyel Başar, "Pandeminin Gölgesinde Sanat-Sanatçı-İzleyici", *Yedi*, Kış 2021, Sayı. 25, 2021, s. 59.

ulaşabilecek konuma gelmiştir.”¹¹ Şimdiye kadar sanatçı ve seyirci arasında gerçekleşen doğrudan etkileşimin yerini sanal ortama ve bilgisayar tekniklerinin kullanıldığı üretimlere bırakmasının, hem sanatçı hem de seyirci açısından farklı bir deneyim olduğu bir gerçektir.

Salgın döneminde sosyal ve fiziksel izolasyon kuralları gereği evden oldukça az çıkan bireyler, birbirlerine psikolojik olarak destek olmak amaçlı Instagram üzerinden çevrim içi konserler gerçekleştirmektedir. Herhangi bir enstrüman çalabilen ya da sadece şarkı söylemeyi tercih eden bireylerin çevrim içi konser faaliyetlerine ünlü sanatçılar da eşlik etmeye başlayınca Instagram çevrim içi konserlerin gerçekleştirilmeye başlandığı bir platform haline gelmeye başlamıştır.¹²

Sanatçı ve izleyici arasındaki bu yeni deneyim, “özellikle sosyal medya araçlarıyla sürerliliği sağlanan müzik pratikleri, süreç içerisinde sanat yapıtının yani konserlerin biriciklikten toplu dağıtım haline gelmeleri ve konserlerin auralarından kaynaklanan “buradalık” ve “şimdiliği” oluşturan gerçeklik duygusunu dönüşüme uğrattığı söylenebilir.”¹³ Diğer yandan bu dönüşüm, yani sanat organizasyonlarının sanal ortamda devam edebilmesi durumu, kurumların, sanatçıların faaliyetlerini kısmen de olsa devam ettirebilmesini ve mevcut sanatsal üretimlerinin sürdürülebilirliğini sağlamıştır.

Bu süreçte göze çarpan deneyimlerden bazıları şunlardır:

- İtalya’da başlayıp birçok ülkeye yayılan “Balkon Konserleri”¹⁴
- Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen “Evde Bayram Konserleri”¹⁵
- Pandemi dönemi yazılmış, Opera Vision tarafından internet ortamında paylaşılan “evde opera” örneği¹⁶

¹¹ Özge Cesur, “Konser Geleneğinde Yeni Boyut: Dijital Konserlerde Mekân ve Seyirci” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 7, Sayı. 14, 2021, s. 302.

¹² Aysun Kaya Deniz, *a.g.e.*, 2020, s.199.

¹³ Ö. Ayça Boyacıoğlu, *a.g.e.*, 2020, s. 303.

¹⁴ “İtalya’da bir balkon konseri”,

<https://www.youtube.com/watch?v=dhmXJ9t5Fpo> (E.T.24/08/2021).

¹⁵ “Evde Bayram Konserleri / Murat Karahan ve Antalya Devlet Opera Balesi Orkestrası TSM Konseri”,

<https://www.youtube.com/watch?v=4m6qjBabZZs> (E.T. 24.08.2021).

¹⁶ “The Den”,

<https://www.youtube.com/watch?v=bwsc7uWeSqk&feature=youtu.be> (E.T. 24.08.2021).

- Victorian Opera'nın "Opera-Bytes" örnekleri¹⁷
- Eski konser ve temsil kayıtları internet siteleri üzerinden erişime açıldı. (Berlin Filarmoni, Metropolitan Opera, Royal Opera House, Zorlu PSM vb.)
- Zoom vs gibi uygulamalar üzerinden yapılan, provalar, müzisyen buluşmaları, canlı konserler
- Online müzik ve enstrüman dersleri.
- Dünyanın en çok ziyaret edilen müzelerinden British Museum, The Metropolitan Museum of Art, Rijksmuseum, ülkemizde ise Pera Müzesi gibi önemli müzelerin internet ortamında erişime açılması.

Bütün bu deneyimlerin gerek sanatçılar, gerekse seyirciler açısından olumlu sonuçları olduğu düşünülmektedir. Daha önce erişilmesi zor ve masraflı olan birçok konser, etkinlik, festival, müze gibi organizasyon ve kurumlara bu sayede erişilebilirlik sağlanmıştır. Özellikle teknolojinin ve dijital ortamın olanaklarının kullanılması, mesafelerin ortadan kalkmasına, böylece de sanatsal üretimlerde küresel bağlamda paylaşımlara imkânı sağlamıştır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzün gelişen teknolojisi, toplumsal yaşantımızın her alanında olduğu gibi sanatsal faaliyetlerde de etkin bir şekilde kendisini göstermektedir. Bilgisayar teknolojilerinin getirdiği, efekt, animasyon, kurgu, ışık oyunları gibi araçlar sahne gösterilerinde kullanıldığında, eserlerin yarattığı etki çok daha büyük olmaktadır. Normal şartlarda yapımı çok daha meşakkatli olan eylemler bu sayede çok daha kolay bir şekilde yapılabilmektedir. Sanatçının hayal gücünün ve yaratıcılığının önündeki engeller dijital ortamın sanat ile buluşması sayesinde ortadan kalkmaktadır.

Teknolojik gelişmeler pandemi döneminin tüm dünyayı etkilediği süreçte, sanatsal faaliyetlerin kısmen de olsa devamlılığı sağlaması açısından fayda sağlamıştır. Toplumsal hayatın kısıtlandığı ve bütün faaliyetlerin aksadığı bu dönemde, sanatsal faaliyetler, festivaller, konser mekânlarından sanal mekânlara aktarılmıştır. Bu süreçte birçok ev konseri, festival, konser ve temsil kayıtları internet üzerinden seyircilerle buluşmuştur. Daha önce ulaşılması zor ve masraflı olan birçok sanat faaliyetine bu sayede erişim imkânı gelmiştir. Pandeminin yarattığı olumsuz hava bu sayede bir nebze olsun dağılmıştır.

Bu durum aynı zamanda dünyanın farklı yerlerindeki sanatçıların, sınırların kapalı ve tüm dünyanın evde olduğu bu süreçte bir araya gelmeleri ve bir sanatsal

¹⁷ "Opera-Bytes: Episode 1",
https://www.youtube.com/watch?v=AA9NJXAJ7wE&feature=emb_title (E.T. 24.08.2021).

üretim içerisine girmelerini mümkün kılmıştır. Bu da dünyanın neresinde olursa olsun, sanatın evrensel dili sayesinde insanların bir araya gelmelerinin önündeki engellerin kaldırılabilirdiğini göstermiştir. İletişim teknolojileri ve dijital teknolojilerin kullanılması sayesinde sanatsal üretim alanında geniş ölçekli bir küreselleşme gerçekleşmiş ve yeni sunum alanları yaratılmıştır.

Görülmektedir ki, pandemi sürecinde müzik pratikleri, gelişen teknoloji araçlarına ayak uydurmuş ve bu sayede varlığını kısmen de olsa sürdürebilmiştir. Her ne kadar büyük salonlarda kitlesel etkinliklerin yerini tutmasa da, sanatsal faaliyetlerin kesintisiz sürdürülebilmesi ve toplumun sanat faaliyetlerine ulaşımının sağlanabilmesi açısından önemli olmuştur. Öte yandan gelişen teknoloji araçları sanat faaliyetleri ve özelinde müzik pratiklerinde kullanıldığında etkisi her zamankinden daha güçlü ve geniş çaplı olabilmektedir.

KAYNAKÇA

AKBULUT, Doğan, “Dijital Çağda Sanatın ve Sanatçının Konumu”, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt. 8, Sayı. 17, 2018.

BAŞAR, Çiğdem Tanyel, “Pandeminin Gölgesinde Sanat-Sanatçı-İzleyici”, Yedi, Kış 2021, Sayı. 25, 2021.

BOYACIOĞLU, Ö. Ayça, “Covid-19 Pandemisinin Müzik Festivallerine Mekânsal Etkisi "Virtual Festival"”, Etnomüzikoloji Dergisi, Cilt. 3, Sayı. 2, 2020.

BULUT, M. Özgü, “Kalabalıklar ve Beden Müziği”, (Sanatta Yeterlilik Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2011).

CESUR, Özge, “Konser Geleneğinde Yeni Boyut: Dijital Konserlerde Mekân ve Seyirci” Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 14, 2021, s. 298-315.

DENİZ, Aysun Kaya, “Covid 19 Sürecinde Dijitalleşen Eğlence Anlayışı: Çevrim İçi Konserler”, Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt. 4 Sayı. 2, 2020, s. 191-206.

ECE, Özlem, “Pandemi Sırasında ve Sonrasında Kültür-Sanat”, *TRT Akademi Dergisi*, Cilt. 6 Sayı. 10, 2020.

FISCHER, Ernst, *Sanatın Gerekliliği*, 8. Baskı, Payel Yayınevi, İstanbul 1995.

SAĞLAMTİMUR, Zühal Özel, “Dijital Sanat”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 10, Sayı. 3, 2010, s. 213-237.

İnternet Kaynakları

“Evde Bayram Konserleri / Murat Karahan ve Antalya Devlet Opera Balesi Orkestrası TSM Konseri”,

-
- <https://www.youtube.com/watch?v=4m6qjBabZZs> (E.T. 24.08.2021).
“İtalya’da bir balkon konseri”,
- <https://www.youtube.com/watch?v=dhmXJ9t5Fpo> (E.T.24/08/2021).
“Opera-Bytes: Episode 1”,
- https://www.youtube.com/watch?v=AA9NJXAJ7wE&feature=emb_title (E.T. 24.08.2021).
“The Den”,
- <https://www.youtube.com/watch?v=bwsc7uWeSqk&feature=youtu.be> ____ (E.T. 24.08.2021).
“The Nutcracker in 360 degrees (The Royal Ballet)” [360 derece izlenebilen bale deneyimi],
- https://www.youtube.com/watch?v=yo2keosacZY&feature=emb_title (ET: 24.08.2021).
“(Uzak Ama Birlikte) 3 Orkestra, 3 Koro, 4 Ülke, 1 Dil: MÜZİK - Konser Projesi”,
- <https://www.youtube.com/watch?v=UHA8bdHbIwI&t=39s> (ET:06.08.2021).